

УДК 330.1:044.922
JEL H56; M21; R11

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Ю. Михновецький, аспірант
ORCID ID: 0009-0001-3787-9309

Львівський національний університет природокористування

<https://doi.org/10.31734/economics2024.31.006>

Михновецький Ю. Забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств як інструмент державного регулювання економіки

Розглянуто питання забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств як важливого інструменту державного регулювання економіки. Проаналізовано основні загрози економічній безпеці, визначено методи та заходи для підвищення рівня економічної безпеки в аграрному секторі. Розглянуто роль державної політики у формуванні сприятливих умов для стабільного розвитку аграрних підприємств. Визначено, що економічна безпека аграрних підприємств є ключовим елементом загальної економічної безпеки держави. В умовах глобалізації та зростання конкуренції на міжнародних ринках забезпечення стабільного розвитку аграрного сектору стає одним із пріоритетів державної політики. Обґрунтовано, що ефективне державне регулювання може сприяти зміцненню економічної безпеки аграрних підприємств, що, у свою чергу, гарантуватиме продовольчу безпеку країни та стабільний розвиток сільських територій. Окреслено, що в теперішніх умовах господарювання всі суб'єкти підприємницької діяльності мають коригувати механізм забезпечення належного рівня безпеки у зв'язку з війною в нашій країні. Війна підтвердила необхідність розвитку агросфери економіки для виконання зобов'язань країни щодо експорту аграрної продукції. Тож питання безпеки кожного конкретного аграрного підприємства вирішують керівник цього підприємства та його команда, оскільки державна підтримка не має змоги вирішити всіх проблем щодо формування належного рівня показників фінансового стану. Наголошено на необхідності визначити ключові напрями організації системи економічної безпеки аграрних підприємств та окреслити шляхи їхнього вдосконалення. Проаналізовано ризики в системі економічної безпеки аграрного підприємства, що дасть змогу забезпечити стійкість та стабільність бізнесу в умовах невпевненості та змін.

Ключові слова: економічна безпека, аграрні підприємства, загрози, заходи, системні складові, механізм, підприємство, стратегія, удосконалення.

Mykhnovetskyi Yu. Ensuring the economic security of agricultural enterprises as an instrument of state regulation of the economy

The article deals with the issue of ensuring the economic security of agricultural enterprises as an important tool of state regulation of the economy. The article analyses the main threats to economic security and identifies the methods and measures that can be used to increase the level of economic security in the agricultural sector. The role of state policy in creating favorable conditions for the stable development of agricultural enterprises is considered. It is determined that the economic security of agricultural enterprises is a key element of the overall economic security of the state. In the context of globalization and increasing competition in international markets, ensuring the stable development of the agricultural sector is becoming one of the priorities of state policy. It is substantiated that effective state regulation can help strengthen the economic security of agricultural enterprises, which, in turn, will ensure the country's food security and the stable development of rural areas. It is determined that in the current economic environment, all business entities should adjust the mechanism for ensuring adequate security in connection with the war in our country. The military actions in our country have necessitated the development of the agricultural sector of the economy to fulfil the country's obligations to export agricultural products. Thus, the security issues of each particular agricultural enterprise are resolved by the head of this enterprise and his/her team, as state support cannot solve all the problems of forming an appropriate level of financial condition indicators. On this basis, it is necessary to identify the key areas of organization of the system of economic security of agricultural enterprises and to outline ways to improve them. The carried-out analysis of risks in the system of economic security of agrarian enterprise will allow to ensure the sustainability and stability of business in the face of uncertainty and change. The author of the study considers it necessary to identify the key areas of organizing the system of economic security of agricultural enterprises and outline ways to improve them.

Keywords: economic security, agricultural enterprises, threats, measures, system components, mechanism, enterprise, strategy, improvement.

Постановка проблеми. Економічна безпека аграрних підприємств – ключова складова загальної економічної стабільності країни. Аграрний

сектор відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки, зайнятості населення та розвитку сільських територій. У зв'язку з цим,

державне регулювання економіки має враховувати специфічні потреби та ризики, пов'язані з функціонуванням аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню механізму створення стратегії економічної безпеки аграрних підприємств присвячені наукові праці Андреева Т. Є., Баланюк І. Ф., Вдовенко Л. О., Ткачук В. І., Яремова М. І., Живко З. Б., Утенкова К. О., Мойсеєнко І. П., Наливайко А. П., Прус Н. В., Хвесик М. А. та ін. Водночас, як свідчать наукові розробки та практичні аспекти, ці питання потребують подальшого наукового обґрунтування, що й зумовило вибір теми дослідження.

Погляди дослідників різняться – від досить вузького тлумачення змісту терміна з кута зору захисту інформації до ширшого ресурсно-функціонального підходу, який розглядає економічну безпеку як найефективніше використання всіх економічних ресурсів. Однак, незважаючи на значну кількість літературних джерел, присвячених економічній безпеці, питання недостатньо досліджене. Варто вказати на обмеженість наукових надбань проблематики економічної безпеки підприємства з урахуванням галузевих особливостей.

Утенкова К. О. аналізує сутність категорії «принципи економічної безпеки». Авторка досліджує поліфонію поглядів щодо принципів системи економічної безпеки, які викладено в наукових працях провідних учених. Аналіз двадцяти наукових праць дав змогу виокремити сорок три принципи системи економічної безпеки [7, с. 85].

На думку Прус Н. В., «усі витрати на створення системи безпеки повинні повернутися прибутком, отриманим підприємством унаслідок здійснення заходів щодо протидії загрозам і ризикам. Витрати на створення системи безпеки не повинні приводити до погіршення економічних показників діяльності організації» [3, с. 678].

Ткачук В. І., Яремова М. І. характеризують процес формування економічної безпеки з урахуванням галузевих особливостей, таких як сезонність виробництва, обмеженість земельних ресурсів, недостатня розвиненість інфраструктури аграрних ринків, значна залежність від природно-кліматичних умов виробництва сільськогосподарської продукції. Запропоновано авторське бачення трактування економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. Розглянуто системні складові економічної безпеки, зокрема кадрову, енергетичну, ринкову, інформаційну, правову, екологічну, виробничу, фінансову та техніко-технологічну [6].

Саванчук Т., Сергієнко В. виокремили ключові напрями організації системи економічної без-

пеки аграрного підприємства та обґрунтували необхідність їх постійного моніторингу, визначивши основні етапи аналізу ризиків у системі економічної безпеки аграрного підприємства. Автори розглянули інструменти фінансового управління та визначили їхню важливість для забезпечення стабільності й розвитку аграрного підприємства [4, с. 221].

Сенчук І., Кухар О., Кравчик У. наголошують на необхідності підтримки продовольчої безпеки країни, концептуальні положення якої потрібно переглядати у зв'язку з такими глобальними процесами, як: продовольче ембарго, геополітична конфронтація тощо [5, с. 98].

Сільське господарство сьогодні перебуває у складному становищі, а економічний стан усього агропромислового комплексу зумовлює пошуки вирішення проблем перманентного розвитку кожного окремого підприємства з урахуванням розробки довгострокової економічної безпеки.

Постановка завдання. Наше завдання – розкрити сутність державного регулювання економіки в контексті забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, охарактеризувати основні складові її формування державної аграрної політики та розробити заходи підтримки економічної безпеки підприємств з урахуванням особливостей аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека аграрних підприємств – ключовий елемент загальної економічної безпеки держави. В умовах глобалізації та зростання конкуренції на міжнародних ринках забезпечення стабільного розвитку аграрного сектору стає одним із пріоритетів державної політики. Ефективне державне регулювання може сприяти зміцненню економічної безпеки аграрних підприємств, що, у свою чергу, гарантуватиме продовольчу безпеку країни та стабільний розвиток сільських територій [2, с. 48].

У теперішніх умовах господарювання всі суб'єкти підприємницької діяльності мають коригувати механізм забезпечення належного рівня безпеки у зв'язку з війною в нашій країні. Війна підтвердила необхідність розвитку агросфери економіки для виконання зобов'язань країни щодо експорту аграрної продукції [8, с. 587].

Отож, питання безпеки кожного конкретного аграрного підприємства вирішуються керівником цього підприємства та його командою, оскільки державна підтримка не має змоги вирішити всі проблеми щодо формування належного рівня показників фінансового стану.

Тому вважаємо за необхідне визначити ключові напрями організації системи економічної безпеки.

Так, на нашу думку, важливою складовою системою економічної безпеки аграрного підпри-

ємства є моніторинг внутрішніх і зовнішніх ризиків діяльності. У результаті дослідження нам вдалося згрупувати основні загрози економічній безпеці аграрних підприємств (рис. 1):

Рис. 1. Основні загрози економічній безпеці аграрних підприємств*

*Сформовано автором

1. Зміни клімату та природні катаклізми (зміни клімату, такі як посухи, повені та інші екстремальні погодні умови, можуть призводити до значних втрат урожаю та зниження продуктивності аграрних підприємств).

2. Волатильність цін на сільськогосподарську продукцію (коливання цін на внутрішньому та світовому ринках створюють невизначеність для аграрних виробників, що може призвести до фінансових труднощів і зниження рентабельності).

3. Інституційні та правові ризики (недостатність законодавчої бази, відсутність ефективних механізмів захисту прав власності та корупційні практики можуть суттєво впливати на стабільність аграрних підприємств).

4. Технологічні ризики (низький рівень технічної оснащеності та недостатній доступ до сучасних технологій обмежують можливості підвищення продуктивності та конкурентоспроможності аграрних підприємств).

Економічна безпека підприємств аграрного сектору як економічна категорія має дуже складну багаторівневу системну структуру [1, с. 48]. Вона належить до класу економічних систем, які називають великими та складними. До економічної безпеки підприємств аграрного сектору як системи

ми віднесли такі складові: продовольча; екологічна безпека; біологічна (ресурсна); фінансово-кредитна; соціальна; управління запасами та менеджмент; соціальні показники; страховий захист; державне регулювання; сільськогосподарська кооперація; моніторинг; сільськогосподарська інформація; землеробство і тваринництво; техніка; зайнятість; торгівля; гуртові продовольчі ринки; наукове забезпечення тощо. Це створює уявлення про структурно-логічну схему взаємозв'язку та взаємовпливу основних елементів системи економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Аналіз ризиків у системі економічної безпеки аграрного підприємства дасть змогу забезпечити стійкість і стабільність бізнесу в умовах невпевненості та змін. Правильно проведений аналіз дає змогу підприємству реагувати на загрози та визначити можливості для підвищення ефективності та конкурентоспроможності. Заходи щодо забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств передбачають (рис. 2):

Для забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств необхідно застосовувати комплексний підхід, який передбачає різні методи та заходи (рис. 3):

Державна підтримка та субсидії

- запровадження програм державної підтримки, спрямованих на компенсацію збитків від природних катаклізмів, субсидування вартості страхових полісів, а також підтримка інвестицій у модернізацію аграрних підприємств

Регулювання цін та ринкових механізмів

- розробка механізмів стабілізації цін на сільськогосподарську продукцію, зокрема створення резервів продукції, регулювання експортно-імпортних операцій та підтримка кооперативних форм господарювання

Удосконалення законодавчої бази

- покращання законодавчого регулювання в аграрному секторі, зокрема зміцнення прав власності, спрощення процедур отримання фінансової підтримки та зниження рівня корупції

Підтримка наукових досліджень та інновацій

- фінансування наукових досліджень у сфері сільського господарства, сприяння впровадженню інноваційних технологій, а також розвиток освітніх програм для підвищення кваліфікації працівників аграрного сектору

Рис. 2. Заходи щодо забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств*

*Сформовано автором

Рис. 3. Комплексний підхід забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств

*Сформовано автором

1. Фінансова підтримка (державні субсидії, гранти, пільгові кредити та інші форми підтримки можуть сприяти стабілізації фінансового стану аграрних підприємств).

2. Цінова політика (державне регулювання цін на основні види аграрної продукції може допомогти уникнути різких коливань та забезпечити стабільність доходів виробників).

3. Інфраструктурні інвестиції (розвиток транспортної, зрошувальної та енергетичної інфраструктури сприятиме підвищенню ефективності виробництва та зниженню витрат аграрних підприємств).

4. Інноваційна діяльність (підтримка наукових досліджень та впровадження новітніх технологій у аграрний сектор допоможуть підвищити продуктивність та конкурентоспроможність підприємств).

5. Освітні програми (підвищення кваліфікації працівників аграрного сектору, проведення тренін-

гів та навчальних програм сприятимуть підвищенню ефективності управління та виробництва).

6. Екологічні заходи (впровадження екологічно чистих технологій та практик у сільськогосподарське виробництво допоможе зменшити негативний вплив на навколишнє середовище та забезпечити довгострокову стійкість аграрних підприємств) [10].

Державна політика відіграє ключову роль у забезпеченні економічної безпеки аграрних підприємств. Вона має бути спрямована на створення сприятливих умов для розвитку аграрного сектору, зокрема [9]:

➤Розробка та впровадження законодавчих актів. Законодавче регулювання має забезпечувати стабільність і передбачуваність умов для ведення аграрного бізнесу, захищати права виробників та сприяти їхньому розвитку.

➤ *Податкова політика.* Податкові пільги та стимули для аграрних підприємств можуть значно знизити фінансове навантаження та сприяти інвестиціям у розвиток виробництва.

➤ *Програми підтримки експорту.* Державні програми, спрямовані на підтримку експорту аграрної продукції, допоможуть розширити ринки збуту та підвищити прибутковість підприємств.

➤ *Моніторинг та аналіз.* Регулярний моніторинг стану аграрного сектору, аналіз економічних показників та оцінка ризиків дадуть змогу вчасно виявляти проблеми та розробляти ефективні заходи для їхнього вирішення.

Висновки. Забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств – ключове завдання державного регулювання економіки. Реалізація комплексу заходів, спрямованих на зниження ризиків та підвищення стійкості аграрних підприємств, сприятиме стабільності та процвітанню аграрного сектору. Важливу роль у цьому процесі відіграють державна підтримка, удосконалення законодавчої бази та розвиток інновацій. Ефективне державне регулювання, спрямоване на підтримку та розвиток аграрного сектору, може значно підвищити економічну стабільність і конкурентоспроможність аграрних підприємств. Упровадження комплексних заходів, які передбачають фінансову підтримку, розвиток інфраструктури, інновації, освіту та екологічні практики, дасть змогу забезпечити сталий розвиток аграрного сектору та зміцнити економічну безпеку держави загалом.

Бібліографічний список

1. Акімова Л. М. Механізм державного управління забезпеченням економічної безпеки в Україні: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 323 с.
2. Погрішук Б. В. Економічна безпека аграрного сектору у системі економічної безпеки держави. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2019. № 1 (53). С. 48.

3. Прус Н. В. Система економічної безпеки підприємства: поняття, сутність, принципи. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. Вип. 2. С. 675–679.

4. Саванчук Т., Сергієнко В. Ключові напрямки організації системи економічної безпеки аграрного підприємства. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 8 (08). С. 221–223. <https://doi.org/10.32782/dees.8-36>.

5. Сенчук І., Кухар О., Кравчик Ю. Застосування системного підходу для аналізу економічної безпеки підприємств аграрного сектору України. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. № 3. С. 95–100. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-9-13>.

6. Ткачук В. І., Яремова М. І. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7100> (дата звернення: 22.05.2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.6.12.

7. Утенкова К. О. Система економічної безпеки аграрного сектору: принципи функціонування. *Агросвіт*. 2020. № 3. С. 80–89. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.3.80.

8. Чмир К. Економічна безпека сільськогосподарського підприємства та заходи її підвищення. *Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства. Волинський національний університет ім. Лесі Українки*. 2020. С. 586–588. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/19119/1/Chmyr586-588.pdf> (дата звернення: 29.05.2024).

9. Jones M. C. *Climate Change and Agricultural Resilience*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.

10. Smith J. A., Robinson P. *Agricultural Economics: Policy and Practice*. New York: Springer, 2019.

Стаття надійшла 23.05.2024